

הצעת פתרון- בחינת הבגרות בספרות- 3 יח"ל

קיץ 2015- שאלון 107 / 008302

הצעת הפתרון נכתבה על-ידי דקל שי שחורי, מורה לספרות
בבתי הספר של קידום.

פרק ראשון- מבחר יצירות מספרות העולם

קבוצה ראשונה:

בקבוצה זו יש לענות על שאלה 4 או על שאלה 5. משקל השאלה 18 נק'.

4. תאר והסבר את התהליך שעובר גריגור סמסא בנובלה.
במה תהליך זה שונה מן התהליך שעוברת גרטה אחותו? הסבר והדגם.

התהליך שעובר גרגור

- שינוי צורה חיצונית, מטאמורפוזזה: מקבל בתחילת הסיפור גוף של שרץ ענקי.
- שינוי של הקול: מקול אנושי בתחילת פרק א', לקול צרוד בהמשך, לשריקות ונשיפות של שרץ בתחילת פרק ב'.
- שינוי באופן שבו הוא נתפס על ידי הסביבה: בתחילה מתקשרים איתו כאדם אבל בתחילת פרק ב' הוא כבר כמעט לא נחשב כאדם עבור משפחתו.
- שינוי באופי: מאדם שרק חושב על משפחתו, בפרק ג' הוא כבר מפנים את היחס השלילי של משפחתו ופועל למען עצמו, גם על חשבונם (נכנס לחדר האוכל לשמוע את הנגינה).
- חשוב לציין כי אנחנו הקוראים מודעים כל הזמן (בזכות המספר הצמוד לתודעתו) כי "מבפנים" כלומר, בנפשו, גרגור לא השתנה כלל ונשאר אדם.

התהליך שעוברת גרטה

- לפי האקספוזיציה ולפי פרק א', מתחילה את הסיפור בקשר חזק מאוד עם אחיה, חיבה חזקה.
- בפרק ב' היא היחידה שדואגת לאוכל של גרגור: מביאה ומוציאה, וגם שמה לב מה הוא אוהב ומה לא.
- בסצינת הוצאת הרהיטים מהחדר היא היחידה שאיכשהו מתקשרת עם גרגור באופן בלתי-מלולי. מבינה את כוונותיו. היא מגינה עליו ומצדדת בו בפני ההורים.
- לאורך פרקים ב' ו-ג' הופכת אדישה כלפי גרגור, עד שפרק ג', אחרי סצינת הנגינה בכינור היא הופכת לראשונה המתנגדים לו ואומרת להוריה כי הוא כבר לא בנם וכי יש להכיר בעובדות.

5. תאר את דמותו של פוק, והסבר את תרומתו להנעת העלילה הקומית ולהצגת האהבה בקומדיה.
הדגם דברייך.

הערה: לא הייתי עונה על השאלה הזו. היא קטנונית.

קבוצה שנייה:

בקבוצה זו יש לענות על שתי שאלות מתוך 3 אפשרויות. משקל כל שאלה 8 נק'.

11. האודיסאה/ הומרוס

לפי פרק 23, בגדים ומראה חיצוני עלולים להטעות, אך לא כך הזיכרונות. הסבר והדגם כיצד רעיון זה בא לידי ביטוי בפרק זה.

בתשובתך הסבר את התרומה של רעיון זה לבניית המשמעות של המפגש המתואר בפרק זה.

אודיסאוס מגיע לארמון כשהוא לבוש בבגדי קבצן זקן, כלומר בתחפושת שמסווה את זהותו האמיתית. פנלופי אמנם לבושה בגדי מלכות אבל מציגה חזות אדישה וקרה, אם כי מודה ש"הלב בחזה נבוך כולו".

בשני המקרים המראה החיצוני מטעה משום שהוא מכסה על האמת:

אודיסאוס הוא אכן המלך והתחפושת רק נועדה כדי לבחון את פנלופי, את נאמנותה, ואת נאמנות הנתנים בממלכה.

פנלופי מתרגשת מאוד מהמפגש אבל מנסה לפעול בהגיון ובקור רוח כדי שוכל לבחון את אודיסאוס ולא ליפול בזרועותיו של נוכל.

בכל מקרה, הזיכרונות המשותפים שלהם ובעיקר, המבחן שסיכמו עליו לפני עשרים שנה, הם המפתח האמיתי לאיחוד בניהם.

רעיון זה מתקשר עם משמעות היצירה: חשיבות האהבה והנאמנות, תבונה ואיפוק במקום סערת רגשות וקדושת המשפחה.

13. פרידה/ לסקר-שילר

השיר בנוי מסדרה של ניגודים: מציאות מול פנטזיה, ציפייה מול אכזבה, עוצמה מול חולשה. בחר בשניים מהניגודים האלה, תאר את הופעתם בשיר, והסבר את תרומתם לבניית משמעותו. הדגם דברייך.

מציאות מול פנטזיה

השיר מדבר על פרידה אבל במציאות אין כאן שום פגישה ולכן גם לא פרידה. השיר משתמש בהרבה מאוד מטאפורות ובכך יוצר מציאות פנטסטית.

ציפייה מול אכזבה

כותרת השיר יוצרת ציפייה לפגישה שלא מתממשת. הדוברת מתאכזבת מכך שהאהוב המצופה לא מגיע.

עוצמה מול חולשה

עצמת האהבה לא מצליחה לחפות על כאב הפרידה. ההענקה של הדוברת עוצמתית מאוד לעומת החולשה שהיא מפגינה לכל אורכו.

15. סונט 130/ שייקספיר

הצג את אידאל היופי המשתמע מן הסונט, והסבר את היחס הדובר כלפי אידאה זו. כיצד יחס זה מעוצב? הסבר והדגם.

הדובר בשיר מתאר את האהובה אל מול אידאל היופי של התקופה:
עיני גִּבְרָתִי לא שָׁמֵשׁ, לא וְלֹא; עיניה לא זורחות ובורקות
שְׁנֵי – אֲדָם הוא פִּי-שִׁבְעָה מְפִיָּה; שפתיה לא אדומות
אִם שְׁלֵג צַח – שְׂדֵה שְׁחֹם כְּלוֹ, עורה שחום (ולא לבן)
שְׁעָר אִם פֶּז הוא – אֶז רֹאשָׁה כְּפִיָּם. שיערה שחור (ולא זהוב)

בתחילת השיר נראה שהדובר מפנים לחלוטין את אידאל היופי של תקופתו, אך בהמשך השיר מתהפך, ואנחנו מבינים שהוא מעלה את אידאל היופי רק כדי לסתור אותו:

כן, לא ראיתי עוד אלה פוסעת: /גִּבְרָתִי, אֹדֶה, רִגְלָה על אֲדָמוֹת.

ועם כל זה יְקָרָה לִי עַד אֵין חֶקֶר/ מְכַל אִשָּׁה שְׁנִמְשָׁלָה לְשִׁקֶּר.

כלומר, האנושיות של גבירתו והעובדה שהיא רחוקה ואף הפוכה מאידאל היופי, הן דווקא מה שהוא אוהב בה. כלומר, היחס לאידאה הוא שלילה מוחלטת.

פרק שני- נושאים בן ז'אנריים

בפרק זה יש לענות על שתי שאלות, כל אחת מנושא בין-ז'אנרי אחר. משקל כל שאלה 33 נק'.

ספרות בעקבות השואה

שימו לב: ההדגשות באדום הן שלי, ונועדו להבהיר למה שנדרש מכם בכל שאלה.

21. (1) תאר את קשרי המשפחה או את קשרי החברות ביצירות שלמדת. (2) הסבר כיצד קשרים אלה משפיעים על ההתמודדות של הדמות המרכזית עם מאורעות השואה. ענה על פי:

- רומן או הנובלה "מומיק".
- ושיר או סרט קולנוע או קטעי עדויות.

יש לענות ע"פ מומיק. "הזהו אדם?" לא מתאים לכאן.

מומיק

(1) קשרי המשפחה: מומיק מושפע לחלוטין מהוריו ניצולי השואה. התנהגותו נגזרת מהתנהגותם, הוא ילד הורי, הוא מושפע מהחלטתם לא לספר על השואה וכו'.

קשרי משפחה: נקודת המפנה בנובלה היא הגעתו של הדוד אנשל ויחסו השונה לשואה. משום שמצבו הנפשי מעורער הוא מספר על השואה באופן בלתי נשלט ומעורר זכרונות בכל יושבי הספסל הירוק.

קשרי חברות: כדאי להזכיר שכל חבריו של מומיק הם דמיוניים או לא באמת חברים שלו (ביל, מוטל בן פייסי החזן, לייזר ואלכס טוכנר), וה"חברה" היחידה שלו היא בלה. התיווך החלקי שלה הוא שמוביל אותו למסע בעקבות החיה הנאצית.

(2)

- הקשרים של מומיק עם הסביבה שלו מעצבים את יחסו לשואה. ההסתרות של הוריו רק גורמות לו לרצות יותר להבין ו"להציל" אותם. ההסברים של בלה הם חלקיים ולא ברמתו של ילד בן 9, ולכן הוא מבין את המציאות באופן מוטעה. כאשר הוא שוקע במחקר עצמאי הוא לא מצליח להתמודד עם כל המידע ואין סביבו אף מבוגר שיצליח להבין מה קורה לו ולעצור זאת.

- העובדה שלמומיק אין חברים בני גילו גורמת לו להיסגר עוד ועוד בתוך טירוף המרדף אחרי "החיה הנאצית".

- האהבה הגדולה של מומיק להוריו והאחריות שהוא לוקח עליהם משפיע על ההתמודדות שלו עם השואה באופן טרגי.

יש לענות לפי שיר או סרט

בגלל המלחמה היא

(1) קשרי המשפחה: שני הגיבורים של הסרט הם דור שני לשואה. שניהם ספגו את השואה ואימיה החל מגיל קטן מאוד. שניהם (גלעד ופוליקר) קשורים מאוד להוריהם ומגינים עליהם ועל התנהגותם, למרות שהם מודעים לנזקים שגרמה להם הילדות בצל ניצולי השואה.

(2) הקשרים המשפחתיים הללו השפיעו על גלעד ופוליקר עמוקות. הם גרמו לחרדת הנטישה של גלעד ולגמגום של פוליקר, לטראומות ילדות ולחיי בצל הטראומה של ההורים.

(1) קשרי חברות: גלעד ופוליקר התחברו בנעוריהם, על רקע מוזיקלי ואז גילו ששניהם דור שני. התקליט "אפשר ואבק" הא ההתמודדות המשותפת שלהם עם המרכבות של הדור השני והשואה בכלל.

(2) קשר החברות בניהם ובעיקר האומנות איפשרו להם לייצג בשיריהם את הטראומה של דור שלם. כמו כן, הם נתנו ביטוי בשירים שלהם לכאב של ההורים.

כתוב בעפרון

- (1) קשרי המשפחה: מתוארת בשיר אם יחד עם בנה הצעיר, בדרך אל המוות. מוזכרים בשיר גם הרוצח שהוא האח הבכור והאב. המשפחה היא כמובן ארמז מקראי ומייצגת את משפחת האדם כולה.
- (2) הקשרים בין בני השפחה מייצגים את האוניברסליות בחווית השואה. הקושי של האם ההולכת לקראת מותה הוא בניתוק מבני משפחתה ובידיעה כי בנה הבכור חוטא וכי הוא הרוצח.

22.

"כשהאדם כותב על השואה, הוא לא כותב את המילים, הוא נלחם במילים. כי אין מילים לתאר את שהקורבנות הרגישו כאשר המוות היה הנורמה, והחיים היו הנס."

(אלי ויזל)

הסבר והדגם את האמצעים הרטוריים (למשל איפוק, זעקה, הזרה, אירוניה, מילות צופן, סמלים) שבאמצעותם סופרים ומשוררים מתמודדים עם הקושי שאלי ויזל מתאר. ענה על פי:

- שני סיפורים קצרים או רומן או הנובלה "מומיק"
- ושיר.

הערה: השאלה מורכבת משום שהיא נותנת ציטוט שאתם לא מכירים ולא קשור למסה. מעבר לכך, אפשרית, אם כי 21 עדיפה. בכוכבית הראשונה, עדיף לענות לפי הסיפורים כי האמצעים האומנותיים יותר בולטים בהם.

יש להסביר את הציטוט:

אלי ויזל (סופר ואיש שהקדיש את חייו למציאת נאצים והבאתם למשפט אחרי המלחמה), כותב כי השואה היא ארוע שקשה מאוד לתארו ב"אמצעים רגילים", כי לקורא שלא היה בשואה יהיה מאוד קשה להבין את המציאות המעוותת ("המעבדה האנושית שהיא אושוויץ").

סיפור אהבה

איפוק- הסיפור כתוב בשפה מאופקת מאוד. אין תיאור של אירועים דרמטיים, או פירוט של הטרגדיה של קובה (איך ומתי נרצחו אישתו ובתו). שימוש בשפה פואטית ושירית שיוצרת רמזים מטרימים- תורם להרגשה השלילית שיש לנו לאורך הקריאה, שאסון הולך לבוא.

ואריאציות לילות על נושא

איפוק- בסיפור אין אזכור לטראומות הגדולות של החולם, אין אזכור של אירועים דרמטיים והוא מתרחש אחרי השואה.

אירוניה- הסיפור משמתש באירוניה כי הוא מציג סיפור קטנות ומשניות לכורח של האדם לחזור לאושוויץ. הרי לא יעלה על הדעת שאדם יחזור מרצונו לאושוויץ בשביל סיגירות. האירוניה מדגישה עד כמה השחרור הוא קשה ובלתי אפשרי.

מילות צופן השואה- שימוש בכיתוב Arbeit macht frei מקשר את הקורא ישירות לאושוויץ, וכך גם הדרגש, אלומת האור והיד של החייל.

צריך לענות על פי שיר אחד בלבד

המסדר

לשון צופן השואה- מגפיים (החייל)
אירוניה- "מלאך חרוץ שעלה בדרגה"

עדות

לשון צופן השואה- מדים, מגפיים (החייל), עשן (הקורבנות).

סמל - "עשן כל יכול" - אלוהים.

אירוניה- העלייה של הקורבן לדרגת האל.

ארמז מקראי- משמש כאן לביקורת על האל ותפקודו בשואה. הוא עושה זאת בצורה מאופקת

לא הכול ריאליסטי

27. דמויות ביצירות לא ריאליסטיות חוות תחושה של חרדה מפני הבלתי ידוע או הבלתי נשלט הפורצים לתוך חייהן ומשבשים אותם.

הסבר (1) מה מעורר תחושות כאלה, ו(2) תאר את דרכי עיצובן ביצירות שלמדת. (3) האם לפי המסופר בסיום כל אחת מהיצירות, גברו תחושות אלה או נרגעו? נמק והדגם דבריך. ענה על פי:

- שני סיפורים קצרים
- ומחזה או נובלה או סרט קולנוע.

יש לבחור שני סיפורים קצרים (האיש שידע לעופף, דבק מטורף, הנרות- פחות מתאימים, אם כי לא בלתי אפשריים):

המתה

- קימת המתים לתחייה היא הבלתי ידוע (חיים אחר המוות וכו') שפורץ לחיים הריאליסטיים.
- יש לתאר את הריאליסטיות של פרקים א' ו-ב' ואז את התדהמה שחש הגיבור וחשים הקוראים עם הופעת המתים בפרק ג'.
- דרכי עיצוב: סיפור פואנטה, מוטיב הבריחה,
- סיום: התחושות גוברות משום שהקוראים נשאר עם הידיעה שהחיים אחרי המוות אפשריים וגם מתוודע לצביעות של החברה, ולקיומם של שקרים גם בין בני זוג.

החתול השחור

- המספר מעיד מהתחלה כי הוא לא יודע מה קרה לו וכי הוא אחוז חרדה מחוסר השליטה שלו בחייו. הוא מאשים את "שטן הסביאה", "טירוף החושים" וכו'. במעשיו. הקורא יכול לחשוב שהאלימות המתפרצת מהמספר היא הבלתי-נשלט. יש לתאר גם את המציאות הריאליסטית טרום כל המקרים הללו.
- דרכי עיצוב: סיפור מסגרת, מוטיב הקירות והמרתף (תת-מודע).
- הסיום: התחושות גברו, משום שראינו מה קורה כשה"שדים" משתלטים על אדם נורמטיבי, אנחנו חרדים כי חזינו ברצח ובהתעללות.

ומחזה או נובלה או סרט קולנוע:

מחזה- הקרנפים

- אל תוך העולם הריאליסטי המתואר, נכנס היסוד הפנטסטי, ההפיכה לקרנפים. המחזה לא מסביר כיצד הדבר קורה, ואל כן זה נראה בתחילה כבלתי ידוע. כאשר מתקדם המחזה ברור כי ההפיכה לקרנפים קשורה ברצון להצטרף אליהם אבל ההתנגדות כמעט בלתי אפשרית, כלומר, בלתי-נשלטת. ההפיכה לקרנפים משבשת את כל העולם.
- דרכי עיצוב: המחזה מגביר את החשש כאשר הוא לא מציג את הקרנפים עצמם, מימוש מטאפורה, אירוניה, סוף מפתיע. כמובן- אלגוריה.
- הסיום: פתוח. מצד אחד, מצאנו את ההתנגדות למגפה- האינדיווידואליות. מצד שני, דבר לא מבטיח שהאינדיווידואליות יכולה להיות פתרון כולל. הסיום די מיואש.

סרט קולנוע- שר הטבעות

- העולם שמתואר אינו מציאותי אך האקספוזיציה בונה עולם שלם הנפרד מעולמנו. הטבעת אצל בילבו ובהמשך אצל פרודו, מגלמת את הבלתי-ידוע או הבלתי-נשלט. כמובן, הטבעת מגלמת את הרוע מול הטוב.

- דרכי עיצוב: שימוש בצבעים, היוזאליה של ענידת הטבעת, התנהגות הדמויות כאשר הם עונדים את הטבעת וכו'.
- הסיום של הסרט הראשון ובהמשך של הטרילוגיה מעידים כי התחושות הללו אכן מפחידות, אך באמצעות אומץ וחבורת הן יכולות להיעלם והטבעת תושמד.

נובלה- הצל

- היסוד הפנטסטי (האיש במעיל האפור) מעורר בפטר שלמיל חרדה מהבלתי יודע ומהבלתי נשלט כאחד. הוא לא יודע מה מחיר הקשר עם האיש ומה המחיר של להיות בלי צל. האיש מעורר בו חרדה מהרגע הראשון.
- דרכי עיצוב: דמותו החידתית של האיש במעיל האפור, ההדרגתיות שקשורה בדמותו.
- סיום (חלק א') מחזק את היכולת של שלמיל לשלוט בגורלו ובגורם מעורר החרדה כי הוא זרק את החריט וכו'. חלק ב' של הנובלה לא רלוונטי לשאלה אך יש להזכירו.

28. ביצירות רבות מיטשטשים הגבולות בין החי ובין המת, בין סיוט והזיה לבין המציאות, בין האנושי לבין החייתי, ועוד.

(1) במה מתבטא טשטוש הגבולות ביצירות שלמדת בנושא זה? הסבר והדגם דברייך.

(2) מה אפשר ללמוד מטשטוש זה על הטבע האנושי.

ענה על פי:

- שני סיפורים קצרים
- ונובלה או מחזה או סרט קולנוע.

יש לבחור שני סיפורים קצרים:

המתה

טשטוש גבולות בין החי למת או בין סיוט להזיה לבין המציאות.

- לדבר על ההבדלים בין שלושת חלקי הסיפור: השניים הראשונים ריאליסטיים ועוסקים בחיים. השלישי הוא סיוטי ולא ברור אם התקיים, ועוסק בעולם המתים.
- הרעיון שיש חיים אחרי המוות הוא רעיון המתאים לסיוטים. הגבולות אמורים להיות ברורים ופה יש גיבור שחווה לא רק בחיים שאחרי המוות אלא גם מבין מה ההבדל בין מה שחשוב למתים.
- סיום הסיפור משאיר מעורפל את מה שקרה (ומגביר את ההיסוס) האם היה זה רק חלום או שזה היה סיוט שהתממש?
- הטבע האנושי: מזויף וצבוע.

הנרות

טשטוש בין סיוט והזיה לבין המציאות

- לדבר על ההבדלים בין שלושת חלקי הסיפור: ריאליסטי, פנטסטי, ריאליסטי/ פנטסטי.
- חלק שני הוא לגמרי חלומי, אסוציאטיבי, לא ברור. יש בו גם את "זקנו" המת, קורים בו דברים לא הגיוניים.
- הסיום לא ברור האם הוא ריאליסטי או פנטסטי.
- הטבע האנושי: המשמעות הסמלית והמאבק בין חילון לקדושה.

החתול

טשטוש בין סיוט והזיה לבין המציאות

- לדבר על סיפור וידי, מספר-עד לא אמין, ערב לפני תלייתו וכו'.

- לא ברור האם זה סיוט משום שכוחות לא ברורים ולכן פנטסטיים השתלטו עליו או שמדובר במציאות שבה אדם מושפע מאלכוהול. לתאר את כל מה שפנטסטי. לתאר מה קורה במציאות (נגיד, הרצח של האישה).
- הטבע האנושי: לקיחת אחריות, משמעות פסיכולוגית, כניסה לנפשו של רוצח.

האיש שידע לעופף

טשטוש בין מציאות לדימיון/ חלום

- לדבר על כך הסיפור מתחיל מחלום, ולמר טומשיק לא ברור האם הוא חולם או שזה באמת (בהתחלה).
- לדבר על האופן שבו אנשים מתייחסים ליכולת להתעופף.
- הטבע האנושי: אלגוריה, חוסר האמון של אנשים בדברים טובים, הטבע האנושי ובעיקר זה תחת שלטון טוטליטרי רק יבקש "לקצוץ כנפיים" לאדם בעל יכולות לא נורמטיביות.

**ומחזה או נובלה או סרט קולנוע:
(שר הטבעות והצל פחות מתאימים)**

הקרנפים

טשטוש גבולות בין האדם לחיה

- לאורך המחזה אנשים מתקרנפים. כמובן, הדוגמא הבולטת הוא ג'אן שמתקרנף ממש מול עיננו.
- הקרנף מייצג עדריות, חוסר אנושיות ואת שבירת התרבות האנושית.
- טבע האדם: כמובן- אלגוריה. משמעות הביטוי התקרנפות.